

mgr Tadeusz Siekiera

WPŁYW I UDZIAŁ „BATOWCÓW” W ROZWOJU POLSKIEGO PRZEMYSŁU OBUWNICZEGO.

Spis treści:

1. Tomasz Bata i jego system.
2. Polscy „batowcy”.
3. System batowski w okresie okupacji oraz po wojnie do roku 1947.
4. Sytuacja w zakładach obuwniczych firmy Bata po ich
znacjonalizowaniu.
5. Batowcy w rozwoju przemysłu obuwniczego.
 - 5.1. Opracowanie podstawowych instrukcji systemu batowskiego
 - 5.2. Władze centralnego zarządzania – CZPS – ZPS – MPL
 - 5.3. Biuro Projektów Przemysłu Skórzanego.
 - 5.4. Batowcy w zakładach niebatowskich.
 - 5.5. Zaplecze naukowo – badawcze.
 - 5.6. Batowcy w innych dziedzinach.
 - 5.7. Szkolnictwo zawodowe i literatura fachowa.
 - 5.8. Batowcy poza przemysłem obuwniczym.
6. Zakończenie.

Chełmek, wrzesień 1998r.

WPŁYW I UDZIAŁ „BATOWCÓW” W ROZWOJU POLSKIEGO PRZEMYSŁU OBUWNICZEGO.

1. TOMASZ BATA I JEGO SYSTEM.

W słownictwie polskiego przemysłu obuwniczego, który rozwinął się w latach 1947 – 1989, popularne były wyrażenia „batowski system”, „batowcy”. „Batowski system” to specyficzny system organizacji i zarządzania, jaki stworzył założyciel koncernu Tomasz Bata. „Batowcy” to kadra wychowana w tym systemie w zakładach należących do firmy Bata. Parę słów o tym systemie. Jeden z najwybitniejszych polskich uczonych w dziedzinie organizacji i zarządzania, profesor Akademii Krakowskiej Zbigniew Martyniak w książce „Prekursorzy nauki organizacji i zarządzania zalicza Tomasza Batę do jednego z 40-tu wybitnych teoretyków i praktyków organizacji i zarządzania 20-tego wieku, powołując się na opinię wybitnych znawców tej dziedziny, takich jak: H. Dubreuil i inni. Tomasz Bata jako wybitny praktyk organizacji i zarządzania umieszczony jest pośród takich wybitnych światowych praktyków i teoretyków jak Ford, Taylor, Gilbreth, Gant, Emerson, Adamiecki, Fayol. W książce tej profesor Z. Martyniak poświęcił kilka stron, charakteryzując system batowski. A oto kilka cytatów z tej książki:

„W roku 1925 powstało w Zlinie zakładowe laboratorium psychotechniczne, które zajmowało się doborem kadr. Było to jedno z pierwszych tego typu laboratoriów przemysłowych w Europie”.

„W roku 1929 produkowano u Baty 12,5 par obuwia dziennie na jednego robotnika, podczas gdy w Stanach Zjednoczonych tylko 5 par”.

„W dziedzinie organizacji i zarządzania Bata stworzył własny system zwany później jego nazwiskiem. Sporo zaczerpnął Bata z doświadczeń amerykańskich, z którymi zapoznał się podczas pobytu w Stanach, ale szereg elementów stanowiły jego własne, oryginalne rozwiązania. „Wśród nich decydujące znaczenie miało organizowanie przedsiębiorstwa na zasadzie decentralizacji, przejawiającej się w tworzeniu semi-autonomicznych pod względem ekonomiczno – finansowym komórek organizacyjnych”.

Przy okazji trzeba dodać, że Bata co tydzień zwykł spotykać się z pracownikami w stołówce zakładowej na wspólnym obiedzie. Był to czas przeznaczony na swobodne wyrażanie opinii. Bata i jego sztab kierowniczy starali się realizować model nowoczesnego szefa, nie oddzielonego oficjalnym autorytetem i protokołem od załóg pracowniczych. Toteż kierownicy nie używali ani tytułów, ani oficjalnych nazw stanowisk. Na drzwiach gabinetu samego Baty widniał tylko krótki napis: szef. Szef był dostępny dla wszystkich o każdej porze, jeśli tylko sygnał świetlny wskazywał, że nie jest on zajęty. Do gabinetu można było wchodzić bez pukania. Ale obok drzwi wisiała tabliczka z następującymi wskazówkami dla potencjalnych petentów:

- *zastanów się dobrze nad tym, co chcesz powiedzieć,*
- *zaczekaj, aż twój poprzednik wyjdzie,*
- *mów jasno, o co chodzi,*
- *po wyrażeniu swej myśli przestań mówić,*
- *przedstaw swój wniosek do podpisu.*

Wnętrza gabinetów dyrekcyjnych urządzone były z najwyższą prostotą.
Analiza dorobku nauki organizacji i zarządzania w pierwszym trzydziestoleciu XX wieku pozwala na wyróżnienie trzech głównych nurtów rozwojowych właściwych szkole klasycznej:

- **nurt inżynierski** – koncentrujący uwagę na organizacji procesów wykonawczych, produkcyjnych i usługowych w różnych dziedzinach gospodarki. Najwybitniejszym reprezentantem tego nurtu był Taylor;
- **nurt uniwersalistyczny** – skupiający się na organizacji zarządzania nie tylko w gospodarce, ale również administracji państwowej, sądownictwie, szkolnictwie itp. Liderem tego nurtu był Fayol;
- **nurt humanizacyjny** – wysuwał na pierwszy plan czynnik ludzki. Największy dorobek badawczy posiada Mayo a praktyczny Tomasz Bata.

2. POLSCY „BATOWCY”.

W Polsce pracowników kadrowych fabryk koncernu Bata, którzy odegrali poważną rolę w rozwoju polskiego przemysłu obuwniczego, nazywano popularnie „batowcami”. Do kadry „batowców” zalicza się wybitnych fachowców z dziedziny organizacji i zarządzania oraz techniki, konstrukcji i technologii produkcji obuwia, którzy wychowani byli w systemie „Batowskim” pracując przed wojną w Firmie „Bata”. Do kadry „Batowców” zalicza się również przedwojennych pracowników Zakładów „OTA” w Otmęcie (Spółka koncernu Bata) pozostałych autochtonów opolszczyzny, którzy po wojnie nie wyemigrowali do Niemiec. Źródło tej kadry to:

- przybyli w latach 1932 – 1934 ze Zlina fachowcy, którzy zadomowili się i pozostali w Chełmku (Jugas, Fucz, Nowotny, bracia Broniszewscy, Latosiński, Palla i inni);
- nowoprzyjęci do Zakładów w Chełmku w latach 1932 – 1937 pracownicy, przeszkoleni w Zlinie lub na miejscu w Chełmku przez fachowców ze Zlina, którzy dokonywali rozruchu zakładu,
- absolwenci „Batowskiej Szkoły Pracy” w Zlinie,
- wybitne jednostki pracowników, którzy rozpoczęli pracę w okresie okupacji w Firmie „Bata” w Radomiu i Otmęcie, opanowali system batowski i byli jego zwolennikami po 1945r. (Skibiński, Gebauer, Makselon, Sztolryn i inni).

Przemysł obuwniczy w okresie lat 1918 – 1947.

Przemysł obuwniczy w okresie międzywojennym, wobec szeroko rozwiniętego ręcznego wyrobu był stosunkowo słaby. W 1937r. były dwa zakłady produkujące mechanicznie obuwie (Chełmek i Leo – Bydgoszcz) oraz 37 wytwórni półmechanicznej produkcji, zatrudniających razem 2170 pracowników fizycznych i 293 umysłowych, co stanowiło 20% ogólnego zatrudnienia w przemyśle skórzanym (10383). Firma Bata w Chełmku zatrudniała w 1938 roku 1669 pracowników, z czego wynika, że pozostała produkcja przemysłowa realizowana w małych wytwórniach, była fragmentaryczna zlokalizowana w kilku dużych miastach: w Warszawie, Radomiu, Krakowie, Lwowie, Poznaniu, Katowicach i Bydgoszczy. Podstawowa ilość produkcji obuwia wykonywana była przez rzemiosło. Liczba zarejestrowanych warsztatów szewskich wynosiła w roku 1936 – 62232, nie licząc nie zarejestrowanych. Zakłady rzemieślnicze szacunkowo produkowały rocznie ca 9 – 10 par. W znacznej mierze trudniły się

(młn por

wykonywaniem napraw obuwia. W dużym stopniu była to produkcja nakładcza. Fabryka Obuwia w Chełmku wyprodukowała:

- w roku 1932 580 tys. par
- w roku 1935 1536 tys. par
- w roku 1938 2260 tys. par

Konsumpcja obuwia w Polsce przed wojną była bardzo niska, wynosiła ca ½ pary na 1-go mieszkańca, we Francji i Niemczech 1,1 par, w Anglii 1,5 par, a w USA 2,8 par.

W okresie okupacji na skutek zmian terytorialnych największa fabryka Bata w Chełmku oraz Leo w Bydgoszczy znalazły się w Rzeszy. W Generalnej Guberni największą fabryką były Zakłady Bata w Radomiu. Największymi ośrodkami produkcji w Guberni były Radom, Warszawa, Kraków i Lublin. Zakłady Bata w Radomiu rozpoczęły produkcję w sierpniu 1939r., a w roku 1943 wyprodukowały 1700 par. Minał okres wojny i okupacji. Dużo było zakładów na odzyskanych ziemiach zachodnich, a największy z nich Otmęt firmy Bata.

W roku 1945 powołano 10 Zjednoczeń Terenowych, które sprawowały nadzór państwowy nad zakładami wszystkich branż przemysłu skórzanego. Zakłady Bata w Chełmku, Radomiu i Otmęcie podlegały bezpośrednio CZPS.

W roku 1945 było 35 zakładów produkcji obuwia pod nadzorem państwowym. Proporcja produkcji tych zakładów była następująca: biorąc za podstawę produkcji IV kw. 1046r.

2 fabryki Bata	1064 tys. par = 74%
32 pozostałe fabryki	381 tys. par = 26%

Fabryki Bata to Chełmek, ponieważ Otmęt praktycznie zaczął odradzać się po całkowitym zdemontowaniu go przez Armię Radziecką w lipcu 1945r.

3. SYSTEM BATOWSKI W OKRESIE OKUPACJI ORAZ PO WOJNIE DO ROKU 1947.

System batowski stosowany przed wojną w trzech zakładach firmy Bata, przetrwał w najtrudniejszym okresie podczas okupacji i do roku 1947 – do czasu znacjonalizowania przemysłu, ponieważ złożyły się ku temu sprzyjające warunki. W Chełmku, po wyjechaniu prezesa A. Gabesama w grudniu 1939r. do Zlina, funkcję dyrektorów pełnili R. Duberke i J. Schultzbudte, przeniesieni z Otmętu, wychowani w systemie batowskim. Stanowiska kierownicze obsadzone zostały reichsdeutscherami z Otmętu, ale cała kadra dozoru produkcyjnego to przedwojenni pracownicy zakładów Chełmek.

Po zakończeniu wojny, w zakładzie firmy Bata pod nadzorem państwowym, funkcje dyrektorów pełnili: J. Korycik, J. Janota i R. Kowalik, a zastępcami byli F. Zajac i W. Gwizd, wszyscy batowcy, przedwojenni pracownicy firmy Bata. W Radomiu, który rozpoczął produkcję w sierpniu 1939r. przebywał od połowy roku Rudolf Sikora, który z ramienia firmy Bata Chełmek nadzorował rozruch produkcji w Radomiu i budowę kombinatu w Wólce Gołębskiej koło Puław. R. Sikora (cieszyński – po studiach technicznych w Wiedniu), pełnił w Chełmku funkcję zastępcy Prezesa ds. technicznych i posiadał uprawnienia I-go zastępcy.

Zastępcą Sikory był Ignacy Sowa, batowiec pracujący w Chełmku na stanowisku mistrza oddziału szkoleniowego. Funkcję z-cy dyrektora Ignacy Sowa pełnił cały okres okupacji i po wojnie, aż do 1968 roku, przechodząc na emeryturę – wybitny organizator i technolog produkcji. Wiadomym było, że w sytuacji jaka wytworzyła się w 1939r. po zakończeniu działań wojennych, dyrektorem przedsiębiorstwa w Radomiu nie może być obywatel narodowości polskiej, a jeśli nadany zostanie przez niemieckie władze Generalnego Gubernatorstwa obywatel niemiecki (reichsdeutscher), wówczas może wpłynąć to negatywnie na obsadę stanowisk kierowniczych i system zarządzania. W wyniku negocjacji ze Zlinem i Alojzym Gebesamem, namówiono Rudolfa Sikorę, aby podpisał volkslistę, a wówczas może pełnić funkcję dyrektora.

Dzięki temu rozwiązaniu:

- zabezpieczono obsadę stanowisk kierowniczych fachowcami batowskimi z Chełmka
- stworzono warunki rozwoju zakładu w wyniku przyjaznych stosunków ze Zlinem i pomocą A. Gabesama, który tam pracował (dostawy maszyn)
- za wiedzą Sikory, na terenie zakładu przechowało się wielu uciekinierów ze Śląska, oficerów W.P. i poszukiwanych przez Gestapo.

Na stanowiskach kierowniczych byli pracownicy z Chełmka, którzy musieli w roku 1939 wyjechać z Chełmka, ponieważ jako Polacy nie mogli pełnić funkcji kierowniczych. Ta więc w Radomiu znaleźli się poza Sikorą i Sową, Janota, Szot, Mrowiec, Remsak, Barański, Radzicka, Zacharko, Siekiera, Czermiński, Vlasak, Gajos, Jelonek, Bratko, Strusik, Pactwa, Fr. Paweła, Fr. Skupień, Matyja oraz inni i absolwenci Batowskiej Szkoły Pracy – Palla Wacław i Mikołaj, Niemczyk, Liszka, Cholewa, Miech, Junak, Burliga, Ostrowski, Momentowicz, Pinkas, Bączek, Miech, Bieleśz i inni.

W roku 1944 kiedy front radziecki zbliżał się do Wisły, na wniosek dyrektora Sikory załoga wybrała dyrektorem inż. Wł. Skibińskiego, który cały czas okupacji pracował na różnych stanowiskach w zakładzie, a już przed wojną zapoznał się z systemem batowskim, odbywając w Chełmku praktykę w okresie studiów na politechnice warszawskiej.

W Otmęcie w okresie przedwojennym i w okresie okupacji funkcje dyrektorskie i kierownicze pełnili ludzie wychowani w systemie batowskim. Pierwszym dyrektorem był Czechosłowak Berhard Kraus (1931 – 1933, a później H. Mahnkopf (1933 – 1945).

Po zakończeniu działań wojennych, w Otmęcie pozostała duża ilość przedwojennych pracowników, autochtonów czujących się Polakami. Wśród tej grupy było wielu dobrych fachowców znających zasady systemu batowskiego, którzy w późniejszym okresie w rozbudowie Otmętu piastowali kierownicze stanowiska jak np.: Jan Ptaszek – gł. księgowy, Reichnhold Lasak, J. Błaszczok, St. Pinkawa, Fr. Kazik, absolwenci Szkoły Pracy oraz T. Przywara, O. Hytrek, H. Grabowski, Fr. Blaut, W. Szywański, J. Pawliczek, J. Malkusz i wielu innych. W maju 1945 Chełmek wysłał do Otmętu grupę 10-ciu pracowników pod przewodnictwem H. Kowalika i Fr. Pactwy, celem zabezpieczenia Zakładu. Po zakończeniu demontażu w III kwartale 1945r. z Chełmka delegowana jest następna grupa pracowników 35-ciu, którzy pozostają w Otmęcie: Herman Kowalik, M. Szyndler (późniejszy I-szy dyrektor) St. Niemczyk, A. Niemczyk, J. Szuster, St. Syska, B. Bujak, J. Balon, F. Karczmowicz, I. Talar, El. Maciejowski,

E. Cholewa, Jan Janota, J. Szyjka, J. Jachimczyk, M. Gach, K. Grin, A. Piotrowski, E. Stepa, A. Ptasiński, J. Osadziński, St. Zbijowski, J. Plewniak, K. Sojka, A. Ledwon, T. Bromboszcz, St. Gruszczyk, A. Ptasznik, M. Lachendro, A. Lachendro, Fr. Skórniwicz, J. Rynan, Wł. Gut, E. Szostek i J. Szyndler. W późniejszym okresie przechodzą z Chełmka jeszcze Grelowski, Żmija, St. Zbijowski, A. Ziemiański, St. Matysik, St. Drozd, G. Podgórny oraz A. Bielasz, Jan Syska i M. Broniszewski z Oleśnicy.

Już w roku 1948 z powyższej grupy pracowników z Chełmka, kierownicze stanowiska pełnią: St. Niemczyk, St. Zbijowski, E. Cholewa, A. Ziemiański, K. J. Balon^m Sojka, A. Bieleś, M. Broniszewski, J. Szuster, B. Bujak oraz H. Kowalik, który od samego początku, od maja 1945 był głównym motorem rozruchu produkcji. Gustaw Podgórny przechodzi na stanowiska dyrektora do Oleśnicy, a z kolei w roku 1954 do Prudnika, a Jan Syska na stanowisko dyrektora w Kamiennej Górze.

Do września 1946 r. Otmęt był filią Chełmka, zarządzany przez kierownika Hermana Kowalika, batowca z Chełmka. Pierwszym dyrektorem mianowany został Mieczysław Szyndler, batowiec, pracownik z Chełmka.

4. SYTUACJA W ZAKŁADACH OBUWNICZYCH FIRMY BATA PO ICH ZNACJONALIZOWANIU.

Już w pierwszym okresie po wojnie powołany w 1945 r. CZPS zalecił powołanym Terenowym Zjednoczeniom, korzystanie w pracach organizacyjnych z usług, z doświadczeń pracowników fabryk obuwia w Chełmku i Radomiu.

W tym czasie Otmęt dokonywał rozruch produkcji. Dyrektorem CZPS w tym okresie był Waldemar Nerwiński.

W styczniu 1947r. nacjonalizując cały przemysł, zlikwidowano Zjednoczenia Terenowe, w miejsce których powołano 14 przedsiębiorstw państwowych podległych CZPS, w tym 5 przedsiębiorstw obuwniczych.

Największe przedsiębiorstwa obuwnicze trzy: Chełmek, Otmęt i Radom to dawne zakłady firmy Bata. W skład tych 3 przedsiębiorstw wchodziło 15 fabryk obuwia. Pozostałe dwa to Łódzkie i Bydgoskie. W tych trzech przedsiębiorstwach stosowany był „batowski system organizacji i zarządzania”. Trzeba jednak – dla zachowania tzw. prawdy historycznej powiedzieć, że w roku 1947 po znacjonalizowaniu przemysłu i upaństwowieniu Zakładów Bata w Chełmku, Otmęcie i Radomiu – w okresie, kiedy dyrektorem CZPS był Stanisław Ochab – podejmowane były działania zmierzające do dyskwalifikowania batowskiego systemu organizacji i zarządzania, głosząc tezę, że pochodzi on od kapitalisty Tomasza Baty. W wyniku tak głoszonych tez i stosowanej polityki kadrowej odwoływano ze stanowisk dyrektorskich batowców. W Chełmku odwołano J. Janotę, J. Korycika i R. Kowalika, w Radomiu W. Skibińskiego, a w Otmęcie M. Szydlera. Na ich miejsce powołano ludzi zupełnie obcych przemysłowi obuwniczemu, nie mających pojęcia o batowskim systemie organizacji i zarządzania. Mimo dążeń nowych dyrektorów – wprowadzania zmian organizacyjnych oraz obsadzania niektórych ważnych stanowisk kierowniczych ludźmi, którzy nie znali systemu batowskiego, ani przemysłu obuwniczego (np. gł. księgowy w Radomiu) batowski system organizacji i zarządzania przetrwał w podstawowych jego zasadach organizacyjnych. System ten pozbawiony został jednego z bardzo ważnych elementów, to znaczy premiowania kadry kierowniczej i dozoru produkcji od osiąganego zysku przez podległe im komórki, znakomicie

motywującego do gospodarności i dobrej pracy. Jednym z czynników, który przyczynił się do przetrwania systemu, była konieczność dokonywania zmian na stanowisku dyrektorów w Chełmku, Radomiu i Otmęcie. Obcy przemysłowi obuwniczemu ludzie wprowadzeni w miejsce odwołanych batowców doprowadzili do niewykonywania planów, pogorszenia wyników ekonomicznych, chaosu organizacyjnego i niezadowolenia załóg.

W Chełmku po odwołaniu ze stanowisk dyrektorskich J. Janoty, J. Korycika i R. Kowalika w okresie lat 1947 – 1953 zmieniono 4-ch dyrektorów.

W roku 1953 stanowisko dyrektora objął T. Jelonek, batowiec przedwojenny pracownik Chełmka, w okresie okupacji w Radomiu. T. Jelonek honorował w pełni system batowski i doprowadził do dwuletniego eksperymentu stosowania systemu batowskiego w pełnym jego zakresie.

W Radomiu po odwołaniu w roku 1947 Wł. Skibińskiego, funkcję dyrektora powierzono K. K. Tyrańskiemu porucznikowi Wojska Polskiego, który odbierał w Radomiu obuwie dla wojska. K. Tyrański zmienił zasady zarządzania i zlikwidował batowski system rozrachunku wewnątrz – zakładowego. Mimo, że był bardzo silny politycznie, musiano go odwołać z końcem 1950 roku ponieważ doprowadził przedsiębiorstwo do bardzo złych wyników produkcyjnych i ekonomicznych i takiego chaosu w systemie rozrachunku z dostawcami i odbiorcami, że bilans za rok 1950 sporządzony został przy pomocy Chełmka – H. Pokrywki, dopiero w październiku 1951 r., a wiele należności i różnic musiano spisać w straty. Po odwołaniu K. Tyrańskiego, stanowisko dyrektora powierzono T. Siekierze, batowcowi, przedwojennemu pracownikowi Chełmka, przeniesionemu ze stanowiska kierownika wydziału obuwniczego w Centralnym ZPS. T. Siekiera, batowiec, stwarzał warunki do stosowania systemu batowskiego w jak najszerszym zakresie. Funkcję dyrektora pełnił 14 lat, przechodząc z kolei do Chełmka w celu organizowania zaplecza naukowo – badawczego dla całej branży obuwniczej.

Otmęt miał więcej szczęścia na odcinku zmian dyrektorów. Po odwołaniu w roku 1947 M. Szyndlera, batowca, funkcję dyrektora powierzono L. Maciejowskiemu (nie z przemysłu obuwniczego). W okresie lat 1947 – 1949 funkcje dyrektora pełnili: L. Maciejowski, E. Brochocki (radca prawny Chełmka) i Wł. Ostrowski (batowiec, absolwent Bata Szkoły Pracy). W latach 1949 – 1953 funkcje dyrektora pełni Wł. Piechota, batowiec absolwent Bata Szkoły Pracy przeniesiony z Chełmka. W okresie lat 1953 – 1962 dyrektorem jest A. Bruski, który po wojnie był zastępcą dyr. ds. adm. – handl. w Chełmku, a w tym czasie Wł. Piechota pełni funkcję dyrektora Centralnego Zarządu Przemysłu Obuwniczego. Wł. Piechota wraca do Otmętu i funkcję dyrektora pełni do roku 1979 przechodząc na emeryturę. Po Wł. Piechocie funkcję dyrektora pełni chełmkowianin, Wł. Kubiścik, po studiach w NRD szef produkcji w Chełmku, a później zastępca dyrektora w Otmęcie. Odpowiednio sprzyjającą atmosferę dla systemu Batowskiego stworzył Wł. Piechota, który funkcję dyrektora Otmętu pełnił ponad 21 lat.

5. BATOWCY W ROZWOJU PRZEMYSŁU OBUWNICZEGO.

Potencjalnymi producentami obuwia w okresie powojennym do czasu budowy nowych zakładów, to znaczy do 1955 roku były trzy przedsiębiorstwa przedwojennej firmy Bata – Chełmek, Radom i Otmęt.

Rok 1949 produkcja ogółem 10,9 mln par,
w tym ww. trzy zakłady 7,7 mln. par – 71%.

Rok 1955 produkcja ogółem 25,2 mln. par,
w tym ww. trzy zakłady 19,6 mln par – 78%.

Bazą doświadczalną w zakresie organizacji i zarządzania przedsiębiorstwem, organizacji procesu produkcji, techniki, konstrukcji i technologii były zakłady Chełmek, Radom, Otmęt. Szczególną rolę odegrał Chełmek – przedwojenna jego kadra batowców oraz wychowana w okresie okupacji, odegrała poważną rolę nie tylko w rozwoju własnego zakładu ale szczególnie w rozwoju całego przemysłu obuwniczego.

Kadra batowców Chełmka:

- dokonała rozruchu i rozwoju zakładu w Radomiu (w okresie okupacji)
- udzieliła pomocy w odrodzeniu się Otmętu
- zarządzała produkcją obuwia, pełniąc funkcje dyrektorów i naczelników w centralnym zarządzie przemysłu skórzanego i zjednoczeniu
- zorganizowała biuro projektów
- zorganizowała i dokonała budowy rozruchu WCM „Technoskóru”
- zorganizowała i rozbudowała zaplecze naukowo – badawcze
- przygotowała do rozruchu i zarządzała nowym, największym kombinatem w Nowym Targu
- wybudowała i dokonała rozruchu zakładu odtworzeniowego w Będzinie
- udzielała pomocy w rozruchu i organizacji zakładów w Oleśnicy, Bydgoszczy, Prudniku, Kamiennej Górze, Gubinie, Starogardzie i Strzelcach Opolskich
- udzielała pomocy i część z nich pozostała w nowobudowanych zakładach w Skarżysku, Słupsku, Gnieźnie, Chełmie, Łodzi, Rzeszowie.

Gdzie i którzy batowcy działali w poszczególnych dziedzinach:

- w opracowywaniu podstawowych instrukcji systemu batowskiego i ich wdrożeniu
- w centralnych władzach zarządzania przemysłem (CZPS – ZPS i MPL)
- w projektowaniu rozbudowy, modernizacji i budowy nowych zakładów
- w zakładach nie batowskich
- w zapleczu naukowo – badawczym
- w szkolnictwie i literaturze fachowej
- w innych dziedzinach.

5.1) Opracowywanie podstawowych instrukcji systemu batowskiego.

W roku 1948 przeniesiony zostaje służbowo z Chełmka T. Siekiera do CZPS na stanowisko kierownika wydziału obuwia. W roku 1949 T. Siekiera opracował instrukcję w sprawie organizacji procesu produkcji planowania produkcji, normowania materiałów i ich rozliczania. Instrukcja wdrożona została

obligatoryjnie zarządzeniem CZPS we wszystkich zakładach. Był to pierwszy formalny duży krok wdrażania systemu batowskiego. Niezależnie od tego Chełmek, Otmęt i Radom wdrażały system batowski w podległych im 12 fabrykach. Drugie z podstawowych cech systemu batowskiego planowanie i rozliczanie kosztów wytwarzania popularnie zwane rozrachunkiem wewnątrz zakładowym, stosowany był w zakładach na wzór Chełmka, Otmętu i Radomia. W latach 60-tych następuje dynamiczny rozwój przemysłu obuwniczego – niezależnie od rozbudowy i modernizacji istniejących zakładów budowane są nowe zakłady – Nowy Targ, Słupsk, Gniezno, Skarżysko i inne. W celu ujednolicenia systemu, w okresie kiedy dyrektorem Zjednoczenia był batowiec T. Jelonek, opracowana została instrukcja dotycząca planowania i rozliczania kosztów przekazana zarządzeniem dyrektora ZPS wszystkim zakładom do obligatoryjnego stosowania. Autorami tej instrukcji byli batowcy, a głównym autorem gł. księgowy Chełmka, absolwent Batowskiej Szkoły Pracy H. Pokrywka.

W 1956 r. w wyniku korzystnych zmian na stanowisku dyrektora przedsiębiorstwa (w roku 1953 mianowano na to stanowisko batowca T. Jelonka). Chełmek podjął starania wprowadzenia batowskiego systemu zarządzania w pełnym zakresie z niewielkimi tylko odchyleniami. Ministerstwo P.L. w porozumieniu z Ministerstwem Finansów zaakceptowało propozycje i zatwierdziło na okres dwóch lat 1957/58 statut przedsiębiorstwa eksperymentalnego, który w zakresie pewnych zagadnień dawał przedsiębiorstwu uprawnienia jakich inne przedsiębiorstwa przemysłowe w Polsce nie miały.

Wprowadzony w Chełmku eksperymentalny system organizacji i zarządzania przedwojennego na wzór systemu batowskiego wykazał swoje zalety. Zwiększyła się produkcja i wydajność pracy, zysk przedsiębiorstwa, gospodarność oraz wynagrodzenia pracowników, a szczególnie kadry kierowniczej i dozoru produkcji. Mimo dużego zainteresowania wynikami, władz centralnych Chełmek nie uzyskał zgody na działalność przedsiębiorstwa wg zasad eksperymentu. Twierdzono, że nie może być „państwa w państwie”, a szczególnie chodziło o system wynagrodzeń odbiegający od ogólnie obowiązującego w Polsce.

W roku 1959 w Radomiu opracowano i wdrożono eksperymentalny system organizacji procesu przygotowania produkcji, oparty na doświadczeniach systemu batowskiego i rozwiązaniach stosowanych w Zlinie.

Eksperyment przyniósł oczekiwane rezultaty:

- wzrost produkcji i wydajności pracy
- podniesienie jakości produkcji
- obniżenie kosztów wytwarzania.

Osiągniętymi wynikami zainteresował się Departament Organizacji MPL, który zorganizował w roku 1960 tygodniowe seminarium w Radoskórze dla dyrektorów i kierowników działów organizacji, wszystkich przodujących przedsiębiorstw branż przemysłu lekkiego (wełna, bawełna, len, odzież i inne).

Decyzją MPL zalecono tym przedsiębiorstwom opracowanie adaptacji „organizacji sfery przygotowania produkcji” w oparciu o opracowanie Radoskóru, Zjednoczeniom branżowym zalecono wdrożenie we wszystkich zakładach. Również Zjednoczenie Przemysłu Skórzanego zaleciło wszystkim zakładom branży obuwniczej wdrożenie ww. systemu, oraz branży garbarskiej, dla której adaptację opracowały Gnieźnieńskie Zakłady Garbarskie. Głównym autorem opracowania Radoskóru był batowiec T. Siekiera.

5.2) Władze centralnego zarządzania CZPS – ZPS – MPL

Po zakończeniu działań wojennych, powołany w roku 1945 Centralny Zarząd Przemysłu Skórzanego, starał się angażować fachowców z Chełmka i Radomia, ale nie było chętnych na przenoszenie się wraz z rodzinami do Łodzi. Pierwsza jaskółka w tym zakresie to Wł. Skibiński, który po odwołaniu go z funkcji dyrektora Radomia zaangażowany został na stanowisko z-cy dyrektora dyrekcji Obuwniczej CZPS. Przeniósł się z rodziną do Łodzi.

W roku 1948 przeniesiono z Chełmka T. Siekierę do CZPS na stanowisko kierownika wydziału obuwia. W Chełmku pełnił funkcję kierownika działu planowania i kalkulacji. Pracował w CZPS do końca 1950 roku, mieszkając w hotelu.

Trzeci z kolei batowiec to Wacław Palla przeniesiony z Radomia na stanowisko z-cy dyrektora Łódzkich Zakładów Obuwia. W roku 1953 po utworzeniu oddzielnego CZP Obuwniczego powołano go na stanowisko z-cy dyrektora ds. produkcji, a po powrotnym połączeniu Centralnych Zarządów powołano go na stanowisko z-cy dyrektora ds. produkcji wytwórczej.

Czwarty z kolei batowiec Wł. Piechota, powołany na stanowisko dyrektora nowoutworzonego w roku 1953 CZP Obuwniczego. Funkcję tą pełnił do roku 1957 (powrotne połączenie trzech Centralnych Zarządów).

Piąty z kolei to F. Gebauer zaangażowany na stanowisko z-cy dyrektora Zjednoczenia Przemysłu Skórzanego, po W. Palli, który przeszedł do Skórimpexu, w związku z rozwojem eksportu obuwia.

F. Gebauer pracował w czasie okupacji w Radomiu, a po wojnie w latach 1948 – 1952 jako dyrektor zakładu w Będzinie, a później jako kierownik Laboratorium Przemysłu Obuwniczego w Chełmku.

Kolejny batowiec to T. Jelonek, batowiec, przedwojenny pracownik Chełmka, w okresie okupacji pracował w Radomiu, pełnił funkcję dyrektora Zjednoczenia Przemysłu Skórzanego w okresie lat 1961 – 1966.

W okresie lat 1953 – 1957 był dyrektorem zakładów w Chełmku. W późniejszym okresie zajmował się budową i rozruchem nowego zakładu w Łodzi – Skogaru. Pełnił również w pewnym okresie czasu obowiązki szefa produkcji w Nowym Targu. W roku 1977 pełnił funkcję dyrektora w Zakładach Alka w Słupsku, aż do śmierci (zginął tragicznie jadąc do Łodzi).

Kolejny batowiec – Edmund Cholewa, który został zaangażowany na stanowisko z-cy dyrektora ds. produkcji wytwórczej w Zjednoczeniu PS przejmując tą funkcję po T. Siekierze. E. Cholewa, batowiec, absolwent Bata Szkoły Pracy, pracował przed wojną w Chełmku, w okresie okupacji w Radomiu, a po wojnie w Otmęcie na stanowisku kierownika zaopatrzenia, a później z-cy dyrektora ds. handlowych. W późniejszym okresie pracował w Nowym Targu, a z kolei w Radomiu jako kierownik Wydziału Przygotowania Produkcji, a od roku 1962 w Instytucie Przemysłu Skórzanego w Łodzi na stanowisku kierownika wydziału obuwia.

Kolejny batowiec – Ostrowski Władysław, absolwent Bata Szkoły Pracy, przedwojenny pracownik Chełmka, w okresie okupacji w Radomiu. Po wojnie pracował w Otmęcie i po odwołaniu z funkcji dyrektora E. Brochoskiego pełnił przez dwa miesiące obowiązki dyrektora. W roku 1950 pełnił obowiązki dyrektora jednej z fabryk Starogardzkich Zakładów Obuwia skąd przeszedł do Centralnego ZPS na stanowisko z-cy naczelnika działu jakości.

Pactwa Jan, batowiec, absolwent Bata Szkoły Pracy, przed wojną pracował w Chełmku, a po wojnie kierownik działu zatrudnienia. W latach 50-tych pracował w

ministerstwie Przemysłu Lekkiego w Departamencie Zatrudnienia. W latach 1957 – 1973 dyrektor PZPS Chełmek (po T. Jelonku). Od roku 1974 pełnił, aż do emerytury funkcję dyrektora WCMO Technoskór w Chełmku.

62 Bielasz Antoni batowiec, absolwent Bata Szkoły Pracy. Przed wojną pracował w Chełmku. W okresie okupacji i po wojnie, aż do roku 1963 w Radomiu, a później, aż do emerytury w Ministerstwie Przemysłu Lekkiego.

5.3) Biuro Projektów Przemysłu Skórzanego

Mgr Julian Janota – Przedwojenny pracownik firmy Bata w Chełmku, zarządzający garbarniami w Brzeziu i Jaskowicach. W okresie okupacji pełnił funkcję z-cy dyrektora R. Sikory w Radomiu. Po wojnie pełnił funkcję dyrektora Zakładów Obuwia „Bata” w Chełmku. W roku 1945 dzięki Jego zabiegom w Warszawie, przerwano demontaż fabryki w Otmęcie. W tym samym roku delegował dużą grupę fachowców do Otmętu w celu przygotowania do rozruchu produkcji (36 osób). Po odwołaniu ze stanowiska dyrektora w Chełmku, przeszedł na stanowisko vice dyrektora ds. technicznych Centralnego Zarządu P.S. w Łodzi. W roku 1949 jest współorganizatorem Biura Projektów w Krakowie, gdzie pełni funkcję z-cy dyrektora, a w latach 1951 – 1954 funkcję dyrektora. J. Janota był głównym inicjatorem budowy kombinatu w Nowym Targu (góral z Rabki, gimnazjum ukończył w Nowym Targu, a studia wyższe w Krakowie). Krótko pracował w Spółdzielczości Pracy. W trakcie budowy i organizowania Centralnego Laboratorium Przemysłu Obuwniczego w Krakowie organizował i rozwijał dział informatyki. J. Janota organizując Biuro Projektów, nadał pewne cechy opracowywanym projektom zakładom modernizowanym i nowobudowanym w zakresie organizacji procesu produkcji, techniki i technologii, bazując na systemie batowskim. Wg tych założeń i cech modernizowane były zakłady w Oleśnicy, Starogardzie, Bydgoszczy i inne oraz nowobudowane w Nowym Targu, Słupsku, Gnieźnie, Skarżysku, Chełmie, Będzinie, Łodzi, Rzeszowie i Warszawie.

Derda Paweł – batowiec absolwent Bata Szkoły Pracy, przedwojenny pracownik Chełmka. Po okupacji kierownik wydziału manipulacji. W latach 1958 – 1960 dyrektor zakładów w Skarżysku. Od roku 1960 kierownik Zakładu Technologii w Biurze Projektów Przemysłu Skórzanego w Krakowie (aż do tragicznej śmierci).

5.4. Batowcy w Zakładach niebatowskich.

Poza zakładami należącymi do roku 1947 do firmy Bata to znaczy Chełmek, Otmęt i Radom. Batowcy włożyli pewien wkład pracy w rozwój pozostałych zakładów, udzielali pomocy oraz pełnili odpowiedzialne stanowiska. Wybrano przykłady udziału batowców w rozwoju tych zakładów, ponieważ ze względu na brak materiałów źródłowych, trudno wyszczególnić wszystkich batowców, którzy pracowali na rzecz tych zakładów.

- Oleśnica

← Przed wojną i w okresie okupacji niemiecka fabryka obuwia, zdewastowana w 60%-tach. Uporządkowaniem i przygotowaniem do rozruchu zajmował się Milan Broniszewski, który w latach 1945 – 1946 pełnił funkcję dyrektora. W roku 1947 przeszedł do Otmętu na stanowiska gł. technologa i funkcje te pełnił kolejno w Nowym Targu, Radomiu i Słupsku, aż do momentu przejścia na emeryturę.

M. Broniszewski, batowiec, absolwent Bata Szkoły Pracy, pracował w Zlinie. Do Chełmka przyszedł w roku 1934, gdzie pełnił aż do roku 1945 funkcję szefa produkcji.

W okresie lat 50-tych przeszedł z Chełmka do Oleśnicy Wronka Józef, na stanowisko z-cy dyrektora i funkcję tą pełnił aż do okresu przejścia na emeryturę. Batowiec, absolwent Bata Szkoły Pracy, przed wojną i w okresie okupacji pracował w Chełmku. J. Wronka odegrał istotną rolę w rozwoju przedsiębiorstwa i wdrożeniu systemu batowskiego, które od roku 1974 było przedsiębiorstwem wielozakładowym (4 fabryki obuwia) i w roku 1979 wyprodukowało ponad 11 mln par obuwia.

- Prudnik

Po zjednoczeniu trzech wytwórni obuwia, Prudnickie Zakłady Obuwia podporządkowano Zjednoczeniu Terenowemu w Bytomiu, a w roku 1948 Otmętowi. W okresie swej działalności Prudnik był okresowo samodzielnym przedsiębiorstwem albo był zarządzany przez Otmęt lub wchodził w skład kombinatu Otmęt. W okresie lat 1954 – 1981 dyrektorami Prudnika byli batowcy, pracownicy Chełmka, Gustaw Podgórný (1954 – 1964) oraz Józef Zamarlik (1964 – 1981). Przez pewien okres funkcję z-cy dyrektora pełnił Edward Zatorski, batowiec, przedwojenny pracownik Chełmka.

- Starogard

Historia przedsiębiorstwa to splot zmian organizacyjno-własnościowych datujący się od lat 1985. Na przestrzeni działalności należy odnotować, że w pewnym okresie funkcje dyrektora pełnili:

- ♦ Ostrowski Wł., batowiec, absolwent Szkoły Bata, przedwojenny pracownik Chełmka, a po wojnie Radomia oraz A. Sztobryn i Z. Will pracownicy Radomia.

- Gubin

W okresie lat 1957 – 1965 w wyniku zmian asortymentowych Zakład przeżywał poważne trudności. Ekipa fachowców, batowców z Branżowego Laboratorium P.O. z Chełmka przez cały ten okres udzielała pomocy i doradztwa.

- Bydgoszcz

Przedsiębiorstwo utworzone na bazie przedwojennych zakładów „LEO” Wojnarowskiego, specjalizujące się w produkcji obuwia pasowego. Zakład przeżywał duże trudności w zakresie organizacji procesu produkcji i technologii. Często delegowano fachowców z Otmętu i Chełmka (np. St. Socha). W roku 1954 przeniesiono na stanowiska z-cy dyrektora ds. produkcji Reinholda Lasak z Otmętu, batowca, absolwenta Bata Szkoły Pracy.

- Nowy Targ

Inicjator i główny projektant kombinatu J. Janota. W marcu 1955 Chełmek delegując fachowców do uruchamiania warsztatów szkoleniowych, a z kolei umożliwiając przejście na stałe bardzo dużej grupie fachowców. Po rozpoczęciu produkcji pierwszym dyrektorem jest Jan Syska (IV. 1957 – IX. 1957) a kolejnym W. Piechota (1957 – 1962), obydwaj batowcy, przedwojenni pracownicy Chełmka. Dzięki tej grupie batowców z Chełmka system batowski został wprowadzony w pierwszym nowobudowanym zakładzie – kombinacie (duża gumownia i wytwórnia

części zamiennych maszyn). Kolejnym dyrektorem jest Z. Will z Radomia (1962 – 1964) i Działdowski J. (1964 – 1966), który przedtem pracował w Chełmku na stanowisku z-cy dyrektora ds. ekonomicznych.

W latach 60-tych pewien okres funkcję z-cy dyrektora ds. produkcyjnych pełnili Marian Gach, A. Gajos, batowcy absolwenci Bata Szkoły Pracy, przedwojenni pracownicy Chełmka.

Mając na uwadze dużą grupę fachowców, którzy przeszli z Chełmka do Nowego Targu, należy stwierdzić, że rozruch zakładu i jego rozwój należy przypisać Chełmkowi. Poza fachowcami, którzy pełnili funkcje dyrektorów (J. Syska, W. Piechota, A. Gajos) do Nowego Targu przeszło z Chełmka wielu wybitnych fachowców jak np. Radzicka Helena, wybitny organizator i technolog procesu szycia cholewek (w okresie okupacji pracowała w Radomiu), Jan Kucharski, W. Zamojski (zorganizował szkolnictwo) i wielu innych.

- **Słupsk – Alka**

Nowo wybudowany zakład o zdolności produkcyjnej 5 mln par obuwia rocznie. Podstawową rolę w rozwoju tego zakładu odegrali batowcy:

- ♦ Andrzej Gajos – dyrektor w latach 1969 – 1975
- ♦ Tadeusz Jelonek – dyrektor w latach 1976 – 1977

oraz pracownicy z Chełmka Milan Broniszewski, S. Zbijowski i wielu innych.

- **Skarżysko**

Zakład podległy i uruchamiany przez batowców z Radomia. Główną rolę w rozwoju produkcji odegrał W. Burliga, batowiec, absolwent Bata Szkoły Pracy, przedwojenny pracownik Chełmka, w okresie okupacji w Radomiu. Zakład uruchamiał inż. Skibiński, a w okresie lat 1958 – 1960 dyrektorem był Derda Paweł, batowiec z Chełmka.

- **Gniezno**

W styczniu 1969 oddano zakład do eksploatacji. W roku 1980 wyprodukowano 4,8 mln par. Z wielu zakładów zaangażowano fachowców, a szczególnie z Chełmka, Radomia i Otmętu oraz Bydgoszczy i Nowego Targu. Dyrektorem pierwszym był Antoni Bruski, który w Chełmku w latach 1947 – 1948 pełnił funkcję z-cy dyrektora ds. administracyjno – handlowych. Jego z-cą był J. Syska, pierwszy dyrektor Nowego Targu, batowiec. Stanowisko gł. księgowego pełnił H. Pokrywka, batowiec, absolwent Bata Szkoły, długoletni pracownik Chełmka – gł. księgowy.

- **Chełm Lubelski**

W roku 1970 przeszedł ze stanowiska z-cy dyrektora Zjednoczenia P.S. T. Siekiera na stanowisko z-cy dyr. w celu przygotowania rozruchu nowobudowanego zakładu o zdolności produkcyjnej 5 mln par. Zakład został oddany do użytku w lipcu 1973r. Komitet Wojewódzki Partii zażądał, aby w związku z uroczystościami 30-lecia PRL jakie miały odbyć się w Chełmie – pierwszej stolicy Polski Zakład osiągnął pełną zdolność produkcyjną do 22 lipca 1974r. Identyczne zakłady w Słupsku i Gnieźnie miały trudności osiągnięcia zdolności produkcyjnej w ciągu 24 miesięcy. Gdyby nie pomoc zakładów Chełmka, Radomia i Otmętu oraz grupy fachowców, batowców z Centr. Lab. Przem. Obuw., zw. grupy Fidyta (Radzicki, Czerw, Paweł, Lachendrówna i inni) w tak krótkim okresie czasu pełnej zdolności nie osiągnięłoby. 20 lipca komisyjnie

stwierdzono, że w okresie trzech dni przeciętna produkcja wyniosła ponad 20 tys. par.

- **Będzin**

Długi okres czasu podległy Chełmkowi. W roku 1973 przystąpiono do budowy nowego odtworzeniowego zakładu. Z-cą kierownika budowy był S. Niemczyk, batowiec, absolwent Bata Szkoły Pracy, przedwojenny pracownik Chełmka. W okresie okupacji w Radomiu, a później w Otmęcie, Katowicach i Strzelcach Opolskich. Dużą pomoc w budowie i rozruchu produkcji udzielił Chełmek delegując grupę fachowców, którymi kierował T. Siekiera, delegowany z Centralnego Laboratorium. W roku 1977 utworzono pełny skład Dyrekcji, z pracowników z Chełmka: B. Maśior, J. Pabian, B. Borowski oraz Z. Moczyński, naczelnik wydziału ZPS. W starym zakładzie funkcje dyrektora w okresie lat 1948 - 1952 pełnił F. Gebauer, pracownik Chełmka, za okupacji pracował w Radomiu.

- **Rzeszów – Respan**

Po zlikwidowaniu Komitetu Drobnej Wytwórczości utworzono przedsiębiorstwo wielozakładowe produkujące obuwie w Kolbuszowej i Jarosławiu. W roku 1983 oddano do użytku nowy zakład w Rzeszowie o zdolności produkcyjnej 10,2 tys. par dziennie. Ogółem kombinat 4,5 mln par rocznie. Organizacja produkcji i przygotowanie do rozruchu nowego zakładu w Rzeszowie zajmował się T. Siekiera, który przeszedł do Rzeszowa w roku 1976 i pracował do 1987 na stanowisku z-cy dyrektora (przeszedł na emeryturę kończąc 50 lat pracy w przemyśle obuwniczym).

- **Warszawa – Syrena**

W roku 1978 oddano do użytku nowoczesny zakład produkcji obuwia damskiego, luksusowego. Rozruchem produkcji zajmował się inż. W. Skibiński. Długi okres czasu pełnił funkcję gł. księgowego M. Palla, batowiec, absolwent Bata Szkoły Pracy.

- **Łódź**

Skomasowane 5 wytwórni obuwia zlokalizowane zostały przy ul. Wólczańskiej, gdzie zmodernizowano prace produkcji i wdrożono batowski system organizacji i zarządzania. Funkcje z-cy dyrektora pełnił F. Gebauer, a szefa produkcji A. Sztobrym z Radomia. Przygotowaniem do rozruchu nowego zakładu przy ul. Traktorowej zajmował się T. Jelonek, batowiec, pracujący przed wojną w Chełmku.

- **Złotoryja**

Zakład przejęty ze Zjednoczenia Filcowego. Do roku 1981 podlegał Oleśnicy. Duży wkład w rozwój zakładu, który osiągnął zdolność 3,7 mln par miał dyr. Zamojski, który po studiach odbywał praktykę w Chełmku, a na gł. księgowego zaangażował wybitnego specjalistę rozrachunku wewnątrz – zakładowego H. Pokrywkę, długoletniego gł. księgowego Chełmka, batowca, absolwenta Bata Szkoły Pracy.

• Strzelce Opolskie

Największy zakład produkcji obuwia w więziennictwie, do rozwoju którego przyczynili się batowcy, dyrektor M. Szyndler i jego z-ca S. Niemczyk, przedwojenni pracownicy Chełmka.

5.5) Zaplecze naukowo - badawcze.

Centralne Laboratorium Przemysłu Obuwniczego wybudowane w Krakowie oddane zostało do użytku w 1972r., ale historia jego sięga roku 1951. Zakłady batowskie istniejące przed wojną w Polsce, Niemczech, Jugosławii, Francji, Anglii, Holandii i w innych krajach w zakresie prac badawczo – naukowych i postępu, korzystały z opracowań i doświadczeń macierzystych Zakładów w Czechosłowacji w Zlinie. W 1947r. po znacjonalizowaniu przemysłu zmienił się stan formalno – prawny. Upaństwowiony przemysł obuwniczy rozwijał się. Poza przedwojennymi zakładami batowskimi Chełmek, Radom, Otmęt, rozbudowywano i modernizowano istniejące małe fabryki (a było ich 26) i budowano nowe zakłady (a było ich 10). Rozwój produkcji obuwia następował również w przemyśle terenowym i spółdzielczości pracy, które w najlepszym okresie produkowały 35 mln par obuwia rocznie. Po zlikwidowaniu przemysłu terenowego 12 zakładów obuwniczych przejął przemysł kluczowy oraz 3 ze Zjednoczenia Filcowego.

W świecie następował rozwój i postęp w zakresie nowości materiałowych, techniki i technologii oraz w konstrukcji i wzornictwie. Już w latach 50-tych dawało się odczuwać brak nowych rozwiązań w konstrukcji i technologii a w konsekwencji we wzornictwie.

W wyniku rozważań tych problemów przez kadre fachowców zakładów batowskich oraz CZPS (Skibiński, Siekiera i Palla) utworzono w roku 1951 w Chełmku Centralne Biuro Fabrykacji jako oddzielną komórką pracującą na rzecz całego kluczowego przemysłu obuwniczego. W pierwszym okresie CBF zajmowało się sprawami weryfikacji kopyt, projektowaniem nowych modeli kopyt, opracowywaniem wzorów i wykonywaniem dokumentacji konstrukcyjnej dla zakładów, które nie posiadały konstruktorów, oraz opracowywaniem informacji o kierunkach mody. Pierwszym kierownikiem i organizatorem CBF był wybitny fachowiec – modelarz Roman Liszka, batowiec, absolwent Bata Szkoły Pracy. CBF rozszerzało zakres działalności. W roku 1959 oddano do użytku specjalnie wybudowaną halę produkcyjną i biurowiec i przekształcono CBF w Laboratorium Przemysłu Obuwniczego, oczywiście kadra fachowców, to pracownicy z zakładów chełmkowskich. Kolejnymi kierownikami byli F. Gebauer, Oszuciński Marian i krótko inż. chemik J. Rudnicki. Ze względu na wagę potrzeb rozwoju zaplecza naukowo – badawczego, z końcem roku 1964 przechodzi T. Siekiera z Radomia na stanowisko kierownika LPO. Po 16-tu latach nieobecności w Chełmku – 2 lata w Centralnym Zarządzie i 14 lat w Radomiu). Następuje szybki rozwój LPO, które w roku 1966 zostaje przekształcone w Branżowe Laboratorium Przemysłu Obuwniczego, usamodzielnione, na własnym rozrachunku, podległe bezpośrednio Centralnemu Zarządowi PS. Równocześnie czynione są przygotowania do budowy odpowiedniego obiektu w Krakowie i przekształcenia BLPO w Centralne Laboratorium Przemysłu Obuwniczego. Dla przygotowania kadry dykcja BLPO uruchamia w roku 1967 filię w Krakowie po wyremontowaniu garbarni. Część kadry oddelegowana z Chełmka do Krakowa pozostaje na stałe w Krakowie. CLPO rozwija działalność badawczo – naukową zatrudniając ogółem wraz

z pracownikami oddziału doświadczalnego około 600 pracowników. W okresie lat 1964 – 1990 było 6-ciu dyrektorów, w tym przez 20 lat trzech batowców z Chełmka, T. Siekiera, K. Stanko i J. Poznański. W CLPO oddział informacji technicznej organizował i prowadził J. Janota, batowiec.

Instytutu Przemysłu Skózanego

Po wybudowaniu nowego budynku dla IPS utworzono wydział dla spraw obuwnictwa. Na stanowisko kierownika tego wydziału zaangażowano w roku 1963 E. Cholewę, batowca, absolwenta Bata Szkoły, który przeszedł ze stanowiska kierownika Wydziału Przygotowania Produkcji Radoskóru. E. Cholewa pełnił tę funkcję do roku 1970.

5.6) Batowcy w innych dziedzinach

Centrala Handlu Obuwiem.

W okresie okupacji w Krakowie utworzono Centralę, nadzorującą działalność batowskich sklepów detalicznych w Generalnej Guberni. Kierownikiem Centrali był J. Korycik przedwojenny gł. księgowy firmy Bata Chełmek, a pracownikami, pracownicy, którzy przeszli z Chełmka (Nedela, Cmunt, Zaranek, Perucki i inni). W roku 1946 Centrala Zbytu CZPS przejęła 196 sklepów wraz z całym batowskim systemem zarządzania i organizacji. W sklepach została batowska kadra wyszkolona w systemie batowskim. Długi okres czasu pracowali: Gąsecki w Gdyni, Jeneralczyk w Łodzi, Dyzel w Krakowie, Pasternak w Katowicach, J. Górszczyk w Nowym Sączu i inni, którzy wiele wnieśli do organizacji Centrali Handlowej w Łodzi i w Wojewódzkich Przedsiębiorstwach Handlu Obuwiem.

Fabryka Obuwia we Lwowie.

Z końcem 1941 r. dyrekcja zakładów w Chełmku, deleguje do Lwowa grupę fachowców w celu zorganizowania i prowadzenia zakładu obuwia. W skład tej grupy wchodzi: A. Kołodziej, R. Kowalik, M. Tusznicki, S. Sniadek, D. Dworniczek, a później na stanowisko gł. księgowego Pindora, a po nim T. Siekierę, który jako jeden z ostatnich opuszcza Lwów przed wkroczeniem wojsk radzieckich. Na bazie tego zakładu obuwia po zakończeniu wojny powstał jeden z największych kombinatów produkcji obuwia w Republice Ukraińskiej.

Centrala Handlu Zagranicznego – „Skórimpex”

W związku z rozwojem eksportu obuwia, w pewnym okresie czasu zostali zaangażowani do Skórimpexu, batowcy: W. Palla oraz F. Gebauer.

Polcarga.

Instytucja ta zajmowała się odbiorem jakościowym wyrobów polskiego przemysłu, przeznaczonych na eksport, szczególnie do krajów zachodnich. W Krakowie istniał oddział Polcarga, zajmujący się odbiorem jakościowym obuwia. Wybitni eksperci, którzy dokonywali odbioru obuwia to przedwojenni pracownicy firmy Bata, batowcy J. Zaranek, J. Jelonek, M. Godyn, Hojda senior i syn F. Hojda.

Również w Wojsku Polskim etatowymi pracownikami, w randze oficerów którzy nadzorowali i dokonywali odbiór obuwia dla wojska byli batowcy z Chełmka – Czerwiński J. i Matyja T.

5.7) Szkolnictwo zawodowe i literatura fachowa.

Niemalą rolę odegrali batowcy w zakresie organizacji szkolnictwa zawodowego i szkolenia kadr. Największe szkoły zawodowe i technika były przyzakładowe w Chełmku, Radomiu i Otmęcie, które wypuściły setki dobrych fachowców tak potrzebnych dla rozwijającego się przemysłu. Wykładowcami przedmiotów organizacji produkcji, konstrukcji i technologii byli batowcy, tacy, jak W. Gwizd i R. Liszka w Chełmku oraz K. Pruszyński i J. Burliga w Radomiu. Podobnie, w Otmęcie było takich wielu.

Rozwijające się szkolnictwo jak i przemysł miał duże zapotrzebowanie na fachową literaturę. Pierwszy podręcznik w tej materii opracowany został przez grupę batowców Chełmka pt.: „PODSTAWOWE WIADOMOŚCI O MECHANICZNEJ PRODUKCJI OBUWIA” - M. Broniszewski, A. Burski, W. Fidył, A. Gajos, W. Gwizd, R. Liszka, W. Palla, J. Szymutko, 1957r.

Zawierał następujące rozdziały:

1. Budowa anatomiczna stopy.
2. Mierzenie nóg.
3. Określenie części składowych obuwia.
4. Oznaczenie wielkości i tęgości części składowych obuwia.
5. Miary długościowe.
6. Systemy montażu obuwia.
7. Artykułoznawstwo obuwia.
8. Wady procesów montażu obuwia.
9. Materiałoznawstwo.
10. Urządzenia produkcyjne, wyposażenie maszyn, narzędzia.
11. Urządzenia warsztatowe.
12. Igły i szpilary.
13. Kopyta.
14. Obsługa maszyn do szycia cholewek.

W okresie lat 1957 – 1996 opracowano i wydano wiele podręczników dla przemysłu obuwniczego i dla szkół zawodowych, których autorami byli pracownicy przemysłu oraz Centralnego Laboratorium Przemysłu Obuwniczego i Instytutu Przemysłu Skórzanego. Spośród autorów wyróżniali się wybitni fachowcy, batowcy jak np. W. Palla, E. Cholewa, R. Liszka, T. Siekiera, T. Ziajka.

Wybrane tytuły opracowań literaturowych:

1. „Nowoczesne metody produkcji obuwia” – 1973r.
2. „Zasady prawidłowej konstrukcji kopyt i obuwia” – 1973r.
3. „Technologia obuwia” – 1968r.
4. „Technologia obuwia maszynowego” – 1966r.
5. „Obuwnictwo” – 1965r.
6. „Cholewkarstwo” – 1996r.
7. „Technologia przetwórstwa POLCORFAMU” – 1976r.
8. „Poradnik mistrza” – 1980r.
9. „Sprzedaż obuwia” – 1955r.
10. „Materiałoznawstwo dla Zasadniczych Szkół Zawodowych” – 1977r.
11. „Modelowanie obuwia” . Poradnik dla projektanta i konstruktora – 1994r.

2. „Bata – organizacja i zarządzanie” – 1955r.

3. „Organizacja i ekonomika procesu produkcji obuwia” – 1996r.

Niezależne od opracowań literaturowych krajowych wydawane były tłumaczenia fachowej literatury zagranicznej, jak np.:

1. „Nowa technika w przemyśle obuwniczym” – 1969r.

2. „Technologia procesów produkcji obuwia”.

Autorzy batowcy: W. Palla, R. Liszka, E. Cholewa.

5.8) Batowcy poza przemysłem obuwniczym.

W latach 50-tych wybudowano w Warszawie – Pradze nowoczesne duże Zakłady Odzieżowe (obecna „Cora”). Był to pierwszy zakład mechanicznej produkcji obuwia na dużą skalę asortymentowo – ilościową.

Po rozruchu natrafiono na duże trudności natury organizacyjnej co było przyczyną nie osiągania określonej wielkości produkcji, niskiej jakości wyrobów oraz nie zadowalających wyników ekonomicznych.

Zmieniono pracowników na stanowiskach dyrektorskich i kierowniczych ale mimo to zakład nie mógł uporać się z trudnościami i problemami.

Decyzją Ministerstwa P.L. skierowano grupę fachowców z Chełmka, która po przeprowadzeniu analizy opracowała koncepcję zasad organizacji i zarządzania przedsiębiorstwem, organizacji procesu produkcji, planowania i rozrachunku wewnątrz – zakładowego. Grupa ta, w której brali udział: H. Pokrywka, J. Pactwa, J. Radwański i F. Błatek oddelegowana do Warszawy udzielała prawie przez dwa lata pomocy we wdrożeniu opracowanych zasad i instrukcji, opartych na systemie batowskim.

5. ZAKOŃCZENIE.

Z całej grupy liczących się batowców, którzy przed wojną pracowali w firmie Bata w Chełmku, w okresie powojennym w samym Chełmku pozostało niewielu.

Przeważająca ich część rozproszyła się po całym przemyśle obuwniczym. Z tych co pozostali i którzy odegrali ważną rolę w rozwoju i rozbudowie Chełmka to:

1. Feliks Zając – długoletni z-ca dyrektora ds. technicznych
2. Alois Mucha – z-ca dyrektora ds. produkcji – absolwent Bata Szkoły Pracy
3. Tomasz Remsak – szef produkcji
4. Henryk Pokrywka – długoletni gł. księgowy
5. Stanisław Zacharko – kierownik działu kalkulacji
6. Franciszek Pactwa – kierownik działu planowania Wydziału Przygotowania Produkcji i asystent dyrektora naczelnego
7. Roman Liszka – gł. konstruktor – organizator CBF
8. Franto Białek – z-ca gł. księgowego oraz
9. ~~Stanisław~~ Śniadek *Stefan*
10. Michał Tusznicki – kierownik Wydziału Produkcji
11. Rudolf Iwanek – kierownik w LPO
12. Roman Kowalik – kierownik w LPO
13. Władysław Gwizd
14. Czesław Przybylak
15. J. Wróblewski
16. Tadeusz Siekiera – kierownik działu planowania i kalkulacji w latach 1946 – 1948

i wielu innych wyszkolonych w okresie okupacji jak. np. Stanisław Socha, Władysław Zamojski i inni.

Szczególną rolę w rozwoju powojennym Chełmka odegrali dyrektorzy Tadeusz Jelonek (1953 – 1957) oraz Jan Pactwa (1957 – 1973) oraz długoletni z-ca ds. technicznych Feliks Zajac.

W rozwoju chełmkowskiego zaplecza badawczo – naukowego, to znaczy CBF później LPO i BLPO decydującą rolę odegrali: Roman Liszka, Franciszek Gebauer, Marian Oszuciński i Tadeusz Siekiera oraz długoletni pracownik tych placówek z-ca dyrektorów Władysław Fidyt.

Z treści – faktów niniejszego opracowania opartego na materiałach monograficznych i dokumentów z poszczególnych Zakładów, charakteryzujących rozwój polskiego przemysłu obuwniczego i udział w nim „batowców” wynika jednoznacznie, że „batowcy” byli kadrowymi pracownikami przemysłu obuwniczego. Wychowani w systemie batowskim, wnieśli ogromny wkład w rozwój i postęp organizacyjny – techniczny i ekonomiczny branży obuwniczej w Polsce. Z ich wiedzy i doświadczeń korzystały również inne sektory – Przemysł Terenowy i Spółdzielczość Pracy oraz inne branże Przemysłu Lekkiego i instytucje.

Szczególną rolę odegrała kadra batowców Chełmka, która między innymi:

- pomogła odrodzić się Zakładom w Otmęcie
- uruchomiła i rozwinęła produkcję w Radomiu (w okresie okupacji)
- zorganizowała zaplecze naukowo – badawcze i przyczyniła się do jego rozwoju, aby później wspólnie 3 duże zakłady batowskie i CLPO były bazą doświadczeń i pomocy dla rozwijającego się przemysłu.

Wkład kadry batowców nie ograniczał się tylko do bezpośredniego udziału w zarządzaniu branżą oraz w organizacji i zarządzaniu przedsiębiorstwami, ale również w innych dziedzinach niezbędnych dla rozwoju polskiego przemysłu obuwniczego, a mianowicie:

- w organizowaniu przyzakładowych Szkół Zawodowych i Technikum
- angażowaniu się na wykładowców przedmiotów zawodowych w Szkołach przyzakładowych
- organizowaniu instrukcji dotyczących podstawowych zasad systemu batowskiego, dotyczących organizacji i zarządzania przedsiębiorstwem i procesem produkcji oraz rozrachunku wewnątrz – zakładowego
- opracowywaniem literatury fachowej – podręczników dla Szkół Zawodowych i dla Zakładów
- udzielaniem bezpośredniej pomocy i doradztwa Zakładom rozbudowującym się i nowobudowanym.